

УДК 37.04

Горленко В. М.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

В статті аналізуються поняття компетентності, інформаційно-комунікаційної компетентності. Надано визначення інформаційно-компетентності вихователів дошкільного навчального закладу. Запропонована орієнтовна структура інформаційно-комунікаційної компетентності вихователів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність вихователя, інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність вихователя.

Актуальність дослідження. Здійснення наукових розвідок на шляху застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в дошкільній освіті підкреслює актуальність і перспективність даного питання. Існує низка об'єктивних причин, що заважає вихователям дошкільних закладів у повній мірі використовувати інформаційно-комунікаційні технології. До них належать недостатнє фінансування на придбання апаратного і програмного забезпечення, обмежений доступ до мережі Інтернет, питання електронних освітніх ресурсів (ЕОР), до яких відносяться недостатня кількість якісного ЕОР, відсутність методичного забезпечення їх використання в дошкільній освіті та інші. Однак головною причиною гальмування процесу інформатизації дошкільної освіти є недостатній рівень підготовленості вихователів до застосування ІКТ в професійній діяльності. Як зазначають Биков В.Ю. та Кремінь В.Г., ефективність навчального середовища залежить не тільки від кількості і якості засобів ІКТ, що застосовуються в ньому, але і наскільки досконало ними володіють учасники навчально-виховного процесу, наскільки активно і педагогічно виважено вони застосовуються. Тому виникає питання щодо формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентності) вихователів дошкільного закладу, яка стане запорукою ефективного використання різноманітних засобів ІКТ в навчально-виховному процесі.

Останні дослідження проблеми. Аналіз досліджень і публікацій свідчить про увагу науковців до проблеми формування ІК-компетентності педагогів-практиків. У різних аспектах її розглянуто у працях Овчарук О.В., Спіріна О.М. (основні підходи до стандартизації ІК-компетентностей), Папернової Т.В., Тихонової Т.В. (формування ІК-компетентності вчителя в умовах післядипломної освіти), Дегтярьової Г.А., Литвинової С.Г. (ІК-компетентність вчителя-предметника) та інших. В роботах Дяченко С.В., Котик Т., Семчук С.І., Таран І.Б. висвітлені питання формування ІК-компетентності майбутніх вихователів дошкільної освіти. Наразі питання формування ІК-компетентності вихователів-практиків недостатньо розроблене.

Метою даної статті є аналіз поняття компетентність, професійна компетентність вихователя, з'ясування сутності поняття "інформаційно-комунікаційна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу" та визначення її складових.

Основний виклад матеріалу. Інтеграція України в європейській і світовий освітній простір зумовили реформування вітчизняної системи освіти. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає стратегічні напрями державної політики у сфері освіти, серед яких зазначена "модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу". У зв'язку з чим, розуміння поняття "компетентності" та її складових є ключовим питанням педагогіки.

Головань М.С., аналізуючи поняття компетентності говорить, що воно є "багатозначним" і "багатокомпонентним". Здійснюючи наукові розвідки щодо реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн, Пометун О.І. зазначає, що під "компетентністю людини, педагога розуміють спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання" [5, с. 18]. Дослідниця підкреслює, що компетентності дозволяють людині розв'язувати проблеми, притаманні певним видам діяльності, незалежно від контексту. Овчарук О.В. розглядає компетентність як результат навчання, освіти, розвитку особистості та перспективи. Компетентність включає поняття знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, особистісних ставлень, відповідальності для автономної дії [10, с. 16]. В Національній рамці кваліфікацій знаходимо наступне визначення: "компетентність/компетентності – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості". Виходячи з цього положення, особистість в контексті здійснення нею професійної діяльності характеризує професійна компетентність.

Рибка Ю. В. трактує професійну компетентність вихователів дошкільного навчального закладу як "здібність до ефективного виконання професійної діяльності, визначуваної вимогами посади, що

базується на фундаментальній науковій освіті і емоційно-ціннісному відношенні до педагогічної діяльності. Вона передбачає володіння професійно значимими установками і особовими якостями, теоретичними знаннями, професійними вміннями і навиками" [11, с. 262]. Професійну компетентність вихователів дошкільного навчального закладу Бельська Г.В. визначає як "здатність розв'язувати завдання професійної діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність". Структурними компонентами професійної компетентності вихователів дошкільного навчального закладу є мотиви, системні знання, фахові вміння та професійно значущі якості особистості [1].

В умовах інформаційного суспільства крім професійної компетентності, особливого значення набуває розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вихователів дошкільного навчального закладу. Працюючи над питанням компетентісного підходу до формування змісту освіти, українські дослідники на початку 2000-х років включили інформаційно-комунікаційну компетентність до переліку основних категорій ключових компетентностей, що рекомендують застосовувати у вітчизняній педагогічній практиці [10, с. 14]. Аналіз досліджень і публікацій свідчить про увагу науковців до проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності у різних аспектах. Основні підходи до стандартизації інформаційно-комунікаційної компетентності розглянуто у працях Овчарук О.В., Спіріна О.М. Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності в умовах післядипломної освіти опікуються Папернова Т.В., Тихонова Т.В. В роботах Дегтярьової Г.А., Голодюк Л.С., Литвинової С.Г., Сороко Н.В. та інших висвітлені питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника. Дяченко С.В., Котик Т., Семчук С.І., Таран І.Б. звертають увагу на формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільної освіти. Аналізуючи наукові розвідки українських дослідників, доречним є врахування зауваження Овчарук О.В.: "Українські фахівці, як і більшість дослідників на терені СНД, пропонують однакові назви даного поняття і вкладають здебільшого схожі характеристики. Наукові розвідки у вітчизняній освіті досі характеризуються суб'єктивними потребами в наданні характеристиці поняттю ІК-компетентності та вкладанню змісту у нього відповідно до цілей і теми власних розробок. Цим самим вони обмежують або розширюють зміст поняття до спектру необхідних їм досліджуваних питань" [9, с. 6].

Спірін О.М. визначає інформаційно-комунікаційну компетентність як підтверджену здатність особистості, яка автономно і відповідально застосовує на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема, професійних, задач у певній предметній галузі або виді діяльності [10, с. 46]. Такої ж думки дотримуються Морзе Н.В. та Кочарян А.Б. [8, с. 31].

Тихонова Т.В. зазначає, що інформатично-комунікаційна компетентність педагога є складовою його професійної компетентності та означає здатність до успішної результативної професійної діяльності в умовах насиченого ІКТ-середовища. У контексті розробленого автором спецкурсу "Інформаційно-комунікаційні технології професійної діяльності вчителя", інформатично-комунікаційна компетентність педагога розглядається як його здатність до створення освітніх інформатичних продуктів та використання створених або готових продуктів в організаційно-методичній діяльності або навчальному процесі [15]. Дегтярьова Г.А. трактує інформаційно-комунікаційну компетентність як здатність до засвоєння відповідних знань і розв'язання завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера [4].

Інформаційно-комунікаційною компетентністю вчителя є його здатність вирішувати професійні педагогічні задачі із залученням інформаційно-комунікаційних технологій, зауважує Голодюк Л.С. [3]. У формуванні ІК-компетентності вчителя науковець виділяє два аспекти: базова і предметно-орієнтована ІК-компетентність. Під базовою ІК-компетентністю розуміється інваріант знань, умінь і досвіду, необхідний вчителю-предметнику для вирішення освітніх задач, професійних задач передусім, засобами ІКТ загального призначення. Предметно-орієнтована ІК-компетентність – освоєння спеціалізованих технологій і ресурсів, розроблених відповідно до вимог змісту того або іншого навчального предмету та їх впровадження в освітню діяльність.

З точки зору Литвинової С.Г., інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя розглядається як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати інформаційно-комунікаційні технології відповідно до освітніх потреб та вимог сучасного високотехнологічного суспільства [6]. Шишкіна М.П. і Тараутов В.П., характеризуючи інформаційно-комунікаційну компетентність вчителя початкових класів зазначають, що цьому феномену властива здатність вчителя достатньо повно, всебічно, уміло використовувати в своїй діяльності інформаційно-комунікаційні технології враховуючи специфіку молодшого школяра а також значний прогрес у розвитку засобів інформаційних технологій [16, с. 306]. Семчук С.І. визначає ІК-компетентність педагога дошкільного навчального закладу як певний рівень компетентності, що дозволяє оперативно орієнтуватися в ІКТ-середовищі, здійснювати пошук, оцінку, зберігання та використання отриманої інформації в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу [12].

Детальний аналіз трактування різними науковцями поняття "інформаційно-комунікаційна компетентність", здійснено Сороко Н.В. Узагальнюючи свої наукові розвідки, дослідниця дає наступне визначення поняттю ІК-компетентність вчителя філолога: "здатність застосовувати сучасні

інформаційно-комунікаційні технології для вирішення навчальних і наукових проблем, опрацьовувати різні джерела, дані та відомості, а також відповідні знання, уміння та навички, спроможність застосовувати їх для практичної діяльності" [13, с. 33].

Спираючись на проведенний аналіз наукових джерел; особливості розвитку дітей дошкільного віку; враховуючи, що вихователь дошкільного навчального закладу є педагогом, який здійснює розвиток дітей у різних напрямках (пізнавальний, мовленнєвий, естетичний тощо) – вважаємо за можливе, в рамках нашого дослідження, визначити інформаційно-комунікаційну компетентність вихователя дошкільного навчального закладу наступним чином: інформаційно-комунікаційна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу – це здатність доцільно і ефективно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для вирішення професійних задач з врахуванням особливостей розвитку дітей дошкільного віку, професійного вдосконалення.

В результаті наукових досліджень Спіріна О.М. і Овчарук О.В., узагальнених в праці "Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України" [10; с. 47] визначено наступні складові інформаційно-комунікаційної компетентності:

– здатності й уміння, серед яких – здобувати інформацію з різних джерел у зрозумілому вигляді; працювати з різними відомостями; критично оцінювати відомості; використовувати у професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології;

– знання – особливостей інформаційних потоків у своїй галузі; знання основ ергономіки й інформаційної безпеки; конкретні навички з використання комп'ютерної техніки;

– ставлення особистості до застосування ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії та поведінки.

Також, науковцями описано складові ІК-компетентності, на основі підходу ISTE:

1. ІКТ-бачення: розуміння та усвідомлення ролі та значення ІКТ для роботи та навчання впродовж життя.

2. ІКТ-культура: спосіб розуміння, конструювання, світоглядного бачення цифрових технологій для життя та діяльності в інформаційному суспільстві.

3. ІКТ-знання: набір фактичних та теоретичних знань, що відображають галузь ІКТ для навчання та практичної діяльності.

4. ІКТ-практика: практика застосування знань, умінь, навичок у галузі ІКТ для особистих та суспільних професійних та навчальних цілей.

5. ІКТ-удосконалення: здатність удосконалювати, розвивати, генерувати нове у сфері ІКТ та засобами ІКТ для навчання, професійної діяльності, особистого розвитку.

6. ІКТ-громадянськість: підтверджена якість особистості демонструвати свідоме ставлення через дію, пов'язану із застосуванням ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії та поведінки.

Зазначимо, що підхід ISTE до визначення складових ІК-компетентності використано також в працях Литвинової С.Г. [6], Семчук С.І. [12] та інших науковців, що підтверджує актуальність даного підходу.

За Тихоновою Т.В. складовими ІК-компетентності є технічна, інформаційна, педагогічна та технологічна компетентності. Технічна компетентність розглядається дослідницею як здатність та готовність педагога до ефективного використання та опанування апаратних та програмних засобів ІКТ [15]. Інформаційна компетентність – здатність педагога до критичного аналізу джерел інформації, пошуку необхідних ресурсів, синтезу, узагальненню та структуруванню продуційованої інформації. Педагогічна компетентність – здатність та готовність педагога до педагогічного проектування, змістового наповнення та використання інформатичних освітніх продуктів у власній професійній діяльності. Технологічна компетентність – здатність та готовність педагога до інформатично-технологічної діяльності, а саме постановки цілей створення освітнього інформатичного продукту, використанню існуючої або розробки нової технології створення продукту, тестуванню продукту на відповідність до певних вимог тощо.

Крім того, Кривонос О.М. пропонує виділяти наступні основні компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності: мотиваційно-ціннісний, організаційно-змістовний, когнітивно-операційний, особистісно-рефлексивний.

В світовій науковій спільноті найбільш поширеним є розгорнутий перелік складових ІК-компетентності вчителів початкової і середньої освіти ЮНЕСКО. Основними складовими є – технічна грамотність, поглиблення знань, створення знань. Дані складові розглядаються в рамках шести напрямів – розуміння ролі ІКТ в освіті, програма й оцінка, педагогіка, ІКТ, організація й адміністрація, професійне зростання [7, с. 14]. В процесі інтеграції України до європейського освітнього простору даний перелік складових ІК-компетентності може слугувати орієнтиром для розробки структури ІК-компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів. На нашу думку, структура ІК-компетентності вихователя дошкільного навчального закладу має наступний вигляд:

1. Комп'ютерна грамотність: робота з текстовим редактором, PowerPoint, презентації, мультимедіа.

2. Поглиблення знань: використання мережі Інтернет для самоосвіти, дистанційна освіта, професійні соцмережі, пошукові сервіси, електронна пошта.

3. Використання ІКТ в дошкільній освіті: безпека, електронні (цифрові) іграшки, використання ЕОР (комп'ютерні ігри в тому числі), дидактика, організація розвивального середовища.

Дана структура представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

**Структура ІК-компетентності
вихователів дошкільного навчального закладу**

Структурні компоненти	Комп'ютерна грамотність	Поглиблення знань	Використання ІКТ в дошкільній освіті
Зміст	Робота з текстовим редактором	Використання мережі Інтернет для самоосвіти	Безпека застосування ІКТ в дошкільній освіті
	Робота PowerPoint	Дистанційна освіта	Використання електронних освітніх ресурсів (ЕОР)
	Презентації	Участь у професійних соцмережах	Електронні (цифрові) іграшки
	Робота з мультимедіа	Пошукові сервіси	Дидактика застосування ІКТ в дошкільній освіті
		Електронна пошта	Організація розвивального середовища

Висновки. Отже, розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вихователя є важливою умовою для здійснення професійної діяльності в сучасних умовах розвитку суспільства. ІК-компетентність особистості залежить від розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і її розвиток відбуватиметься упродовж всього життя. Тому вважаємо, що подальша робота може бути направлена на уточнення структури ІК-компетентності вихователя та розробку моделі її розвитку.

Використані джерела

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти [Електронний ресурс] / Г. В. Беленька // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 4. – С. 114-119.
2. Возможности информационных и коммуникационных технологий в дошкольном образовании: аналитический обзор / руководитель проекта Иван Калаш // М.: ИИТО ЮНЕСКО, 2011. – 176 стр.
3. Голодюк Л.С. Етапи формування ІКТ-компетентності вчителя-предметника / Л.С. Голодюк // Комп'ютерна грамотність вчителів з точки зору стандартів ЄС : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Полтава, 18-20 листопада 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Полтав. ін-т післядипл. педагог. освіти ім. М.В. Остроградського. – П. : Полтав. ін-т післядипл. педагог. освіти ім. М.В. Остроградського, 2008. – С 33-35.
4. Дегтярьова Г. А. Формування ІКТ-компетентності вчителів-філологів у системі неперервної освіти спеціаліста [Електронний ресурс] //Режим доступу: <http://tme.uio.edu.ua/docs/5/11degsue.pdf>. – Загол. з екрану.
5. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. 112 с.
6. Литвинова С. Г. Інформаційно-комунікаційні компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 5. – С. 6-10
7. Мидоро В. Руководство по адаптации Рамочных рекомендаций ЮНЕСКО по структуре ИКТ-компетентности учителей (методологический подход к локализации UNESCO ICT-CFT). –М.: ИИЦ "Статистика России" – 2013. – 72 с.
8. Морзе Н. В. Модель стандарту ІКТ-компетентності викладачів університету в контексті підвищення якості освіти [Електронний ресурс] / Н.В. Морзе, А.Б. Кочарян //Інформаційні технології і засоби навчання, 2014, Том 43, №5. – С. 27-39
9. Овчарук О.В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи / О.В. Овчарук // Комп'ютер у школі та сім'ї – №7. – 2013. – С. 3-6.
10. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації / [В.Ю. Биков, О.В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.]; за заг. ред. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна, О.В. Овчарук. – К.: Атіка, 2010. – 88 с.
11. Рибка Ю. В. Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу // Переяславская рада: ее историческое значение и перспективы развития восточно-славянской цивилизации : сб. науч. трудов: по матер. VI Междунар. науч.-практ. конф. 15–16 декабря 2011 г. / Под ред. А. Г. Романовского, Ю. И. Панфилова. – Харьков: НТУ "ХПИ", 2012. – С. 261-264.

12. Семчук С. Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вихователів дошкільної освіти / С. Семчук // Проблеми підготовки сучасного вчителя № 8 (Ч. 2), 2013. – С.193-200.
13. Сороко Н.В. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічної спеціальності в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища: дис. канд. пед. наук : 13.00.10 / Наталія Володимирівна Сороко. – К., 2012. – 257 с.
14. Структура ИКТ компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.iite.unesco.org/publications/3214694/>
15. Тихонова Т. В. Особливості організації навчання спецкурсу "Інформаційно-комунікаційні технології професійної діяльності вчителя" в умовах післядипломної освіти / Т. В. Тихонова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 1.38(1). – С. 85-89.
16. Шишкіна М.П. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів початкових класів у вищому навчальному закладі / М.П. Шишкіна, В.П. Тараутов – С.304-310.

Horlenko V.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES COMPETENCE OF EDUCATOR IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS: CONCEPT AND STRUCTURE

Modernization of the structure, content and organization of education on the basis of competence approach stated as one of the strategic directions of the state policy in the field of education, which in turn requires precise definition and understanding of "competence approach". The concept of "competence" describe researchers such as Golovan M.S., Pometun O.I., Ovcharuk O.V., Rybka J V., Belenky G.V. In general, all agree that the structural components of professional competence of kindergarten teachers have motives, systematic knowledge, professional skills and professionally meaningful personal attributes.

But we must remember that in an informational society in addition to professional competence, special importance is made on the development of information and communication technologies competence of educators. Ukrainian researchers in the early 2000s included information and communication technologies competence in the list of main categories of key competencies that are recommend to use in domestic pedagogical practice. Analysis of research and publications demonstrates the attention of scientists to the problem of formation of information and communication technologies competence in various aspects. The researchers note that educator's information and communication technologies competence is part of his professional competence and defines success in successful professional activities which effective in terms of ICT rich environment.

In the study, we can identify the information and communication technologies competence of preschool educator as the ability to appropriate and effective use of modern information and communication technologies to solve professional tasks, taking into account characteristics of preschool children, continuing professional development. Particular attention is paid to a detailed definition in the works "Bases of standardization of information and communication competencies in the education system of Ukraine" of Spirin O.M. and Ovcharuk O.V., description of the ISTE method, standards and recommendations of UNESCO.

Key words: *competence, professional competence educator, information and communication competence, information and communication competence educator.*

Стаття надійшла до редакції 22.02.2016